

Dufková, Libuše

Problematika klasifikace citoslovcí v ruském a českém jazyce

Linguistica Brunensia. 2011, vol. 59, iss. 1-2, pp. [163]-171

ISBN 978-80-210-5507-0

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115162>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBUŠE DUFKOVÁ

PROBLEMATIKA KLASIFIKACE CITOSLOVCÍ V RUSKÉM A ČESKÉM JAZYCE

Problematika klasifikace citoslovcí spočívá již v nejednotnosti názorů na otázku rozdělení slovní zásoby do slovních druhů. O. Uličný uvádí tři druhy kritérií pro klasifikaci slovních druhů: kritérium obsahově-sémantické, syntakticko-funkční a tvaroslovné. Dle kritéria obsahově-sémantického se sledují určité obecné významy charakterizující jednotlivé slovní druhy. Podle kritéria syntakticko-funkčního se zkoumá podíl slov na výstavbě věty. Poslední kritérium tvaroslovné dělí slova na ohebná a neohebná (srov. Petr 1986, 14–15). Je patrné, že sestavit klasifikaci, aby zahrnovala všechny výše uvedené požadavky, je obtížné. Z nejednotnosti kritérií plyne rozkolísanost při zařazování slov do slovních druhů, z čehož dále pramení nejenom problematika zařazení citoslovcí do slovních druhů, ale i obtíže při vnitřním rozdělení citoslovcí ze sémantického hlediska.

V porovnání s ostatními slovními druhy není citoslovcím věnována dostatečná pozornost. Citoslovce bývají v řadě klasifikací odsouvána na periferii zájmu. Názory lingvistů se přitom různí v celé řadě aspektů: zařazení citoslovcí mezi slovní druhy, vnitřní rozdělení, funkce citoslovcí a dokonce panuje jistá roztříštěnost i v samotných definicích citoslovcí.

Čeští lingvisté považují citoslovce za slova, radí je tedy ve svých rozděleních automaticky do desatera slovních druhů, přičemž jsou blíže specifikována jako neohebný slovní druh (srov. Karlík, Nekula, Rusínová 1995, 228). Kromě zmíněného rozdělení existuje klasifikace, o níž se zmiňuje O. Uličný. Slovní druhy jsou podle ní členěny na základní a nezásadní. Jako základní slovní druhy jsou chápána podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce. Ostatní slova tvoří tzv. nezásadní druhy, které se dále vnitřně dělí na nesamostatné a nástavbové. Citoslovce patří společně s číslovkami a zájmeny mezi slovní druhy nástavbové (srov. Petr 1986, 15–25).

Názory ruských lingvistů na pozici citoslovcí v rámci slovních druhů jsou velmi nejednotné. Tato různorodost vychází především z pořadí otázek, které si lingvisté při analyzování citoslovcí pokládají nejdříve. Ucelený pohled na vývoj názorů ruských jazykovědců na citoslovce podávají ve svých publikacích A. S. Dybovskij, A. I. Germanovič. a Je. V. Seredová. Podle A. S. Dybovského se v ruské odborné literatuře setkáme se třemi způsoby nahlížení na citoslovce:

- 1) Citoslovce jsou slova a jsou řazena do slovních druhů.
- 2) Citoslovce nejsou slova a jako taková jsou vydělována mimo jazykový rámec.
- 3) Citoslovce nejsou slova v plném smyslu, ale nejsou vydělována za jazykový rámec (srov. Дыбовский 1983, 6).

A. I. Germanovič se zabýval problematikou klasifikace citoslovcí v průběhu vývoje ruské lingvistiky podrobněji. Jako prvního jazykovědce, se kterým je spjata detailnější studování citoslovcí, uvádí M. V. Lomonosova, na jehož teze později navázali A. Ch. Vostokov, F. I. Buslajev a A. A. Šachmatov (srov. Германович 1966, 5–6). S jejich jmény souvisí první přístup k citoslovcím, o kterém se A. I. Germanovič zmiňuje.

Tito lingvisté:

- a) vnímají citoslovce jako slova a uznávají je jako slovní druh;
- b) neodlišují přísně od sebe slova vyjadřující emoce a slova vyjadřující myšlenky a zároveň je nevydělují vně systému jazyka;
- c) studují stavbu citoslovcí, jejich funkci v mluveném či psaném projevu, historii jejich vzniku. (srov. Германович 1966, 9)

Druhá koncepce je spjata se jmény lingvistů N. I. Greče, D. N. Kudrjavcevové, D. N. Ovsjaniko-Kulikovského a A. M. Peškovského.

Tito lingvisté:

- a) nenazírají na citoslovce jako na slova a vydělují je za rámec slovních druhů;
- b) dávají dohromady biologično a sociální fakt artikulované řeči, akt uvědomělého mluvního projevu (zvířecí křik a citoslovce);
- c) odmítají studium citoslovcí z hlediska struktury a syntaxe, někdy se zcela citoslovci odmítají zabývat. (srov. Германович 1966, 9)

Je. V. Seredová výše uvedené způsoby nahlížení na citoslovce doplnila o pohled jazykovědců M. V. Panova a O. P. Sunika, kteří vydělují citoslovce mimo rámec slovních druhů, a tím vytváří další koncepci (srov. Середова 2005, 10).

Jestliže přistoupíme na první výše uvedenou klasifikaci, tj. budeme považovat citoslovce za slova, je třeba si položit otázku, jakou pozici v rámci slovních druhů zaujímají. A. S. Dybovskij zaznamenal u ruských lingvistů čtyři přístupy vymezení citoslovcí ve vztahu k ostatním slovním druhům. Citoslovce jsou považována za:

- 1) plnoprávný slovní druh,
- 2) podskupinu příslovcí,
- 3) druh pomocných slov,
- 4) zvláštní lexikálně-sémantický druh. (srov. Дыбовский 1983, 8–9)

Ačkoliv se i v ruském jazyce slova dělí na plnovýznamová a neplnovýznamová, citoslovce nebývají řazena ani do jedné ze zmíněných skupin. Zůstávají

tak na rozdíl od českého způsobu klasifikace na periférii. Výjimku tvoří pouze klasifikace českých rusistů, jež po vzoru tradice třídění slovních druhů v češtině aplikovali daný způsob i na ruský jazyk (více viz Dufková 2010, 15–16).

Pokud porovnáme vnitřní dělení ruských a českých citoslovcí, dojdeme k závěru, že na rozdíl od českých lingvistů ruští jazykovědci rozlišují tzv. kritérium historického principu. Dle tohoto kritéria jsou citoslovce tříděna na primární (tzv. *непроизводные, первичные, первообразовательные, первообразные, прототипические*) a sekundární (tzv. *вторичные, производные, непервообразные*).

Primární citoslovce jsou původní, tj. nebyla odvozena od jiných slov. Jejich stavba je jednoduchá, bývají zpravidla tvořena samohláskou nebo samohláskou o různé délce v kombinaci s jednou či více hlásek. Srov.: *А! Аў! Ах! Еў! О! Оў! Ох! Ого! Э! Эе! Увы! Уф!*

Sekundární citoslovce byla utvořena od plnovýznamových slovních druhů. Daná slova byla patrně vyslovována se silným emocionálním zabarvením, což mělo za následek, že se jejich lexikální význam ztratil. Sekundární citoslovce lze roztřídit podle slovního druhu, na jehož základě vznikla. Rozlišují se tzv. slovesná citoslovce, jež vznikla z ustrnulých tvarů sloves (srov.: *Вишь!, Брось!, Вали!,* atd.). Dále se jedná o citoslovce, jež vznikla z podstatných jmen (srov.: *Беда!, Крышка!*), příslovcí (srov.: *Тсс!, Тиии!*) a z archaických vokativů (srov.: *Боже мой!, Господу!, Матушки!*). V ojedinělých případech vznikla citoslovce spojením zájmen, příslovcí, částic a spojek (srov.: *то-то, ну да, ой-ли*). K sekundárním citoslovcím se řadí i frazeologismy, jež plní funkci citoslovcí (srov.: *Черт побери!, Черт возьми!, Черта с два!*). Podle I. N. Kručininové sem patří i vokativní citoslovce, jež vznikla z hovorových pojmenování domácích zvířat, srov.: *Кис-кис!, Уть-уть!, Цып-Цып!* (srov. Шведова 1980, 732).

Čeští lingvisté kritérium historického principu pro třídění českých citoslovcí nepoužívají. Setkáme se s nimi však v klasifikacích českých rusistů, u K. Komárkové (srov. Komárková 1974, 125) a E. Doleželové (srov. Doleželová 1997, 151). K. Komárková rovněž zmiňuje klasifikaci na citoslovce původní a přejatá z cizích jazyků. Toto rozdělení se často objevuje u ruských lingvistů zabývajících se ruskými citoslovcí, v českých klasifikacích zahrnuto nebývá.

Dostáváme se k dělení citoslovcí z hlediska sémantického. Toto kritérium bývá pro české lingvisty prakticky jediné, dle něhož citoslovce vnitřně člení. Až na drobné rozdíly v jednotlivých děleních citoslovcí, které spočívají především v rozdílné terminologii, můžeme stanovit níže uvedenou klasifikaci za výchozí:

- 1) subjektivní citoslovce pocitová,
- 2) citoslovce kontaktní,
- 3) citoslovce zvukomalebná.

Citoslovce subjektivní pocitová bývají označována i jako emocionální, citová či náladová. Jako synonyma se pro kontaktní citoslovce užívají názvy obec-

ně kontaktová, vybízecí, imperativní, výzvolá a volní. Zvukomalebná citoslovce bývají v odborné literatuře pojmenovávána též jako onomatopoická. Jak sám název napovídá, k emocionálním citoslovcím patří citoslovce vyjadřující široké spektrum emocí, srov.: *Aha!*, *Ach!*, *Au!*, *Jupí!*, *Fuj!*, *Ó!*, *Ojjoj!*, atd. Imperativní citoslovce jsou užívána v případech, kdy chce mluvčí pobídnout, přikázat, zavolat, vyzvat k činnosti, apod. Srov.: *Hele!*, *Hej!*, *Hyjé!*, *Pomoc!*, atd. Citoslovce zvukomalebná imitují zvuky přírody, lidských bytostí i zvuky vydávané věcmi a stroji, srov.: *Brr!*, *Buch!*, *Tútútú!*, *Mňau!*, *Prásk!*, atd. (více srov. Dufková 2010, 19).

V ruské jazykovědě neexistuje jednotná klasifikace citoslovcí z hlediska sémantického kritéria. Po prostudování velké řady odborné literatury, jež se problematikou citoslovcí zabývá, bylo zřejmé, že je třeba ruská třídění citoslovcí z hlediska jejich významů uspořádat. Do naší kategorizace byli zařazeni i čeští lingvisté, již pracovali na klasifikaci ruských citoslovcí v rámci gramatik ruského jazyka a jiných odborných publikací.

Na základě prostudování odborné literatury uvádíme pět možných způsobů klasifikace citoslovcí z hlediska významu:

- 1) citoslovce emocionální a citoslovce imperativní;
 - 2) citoslovce emocionální, citoslovce imperativní a citoslovce zvukomalebná;
 - 3) citoslovce emocionální, citoslovce imperativní a citoslovce zdvořilostní;
 - 4) citoslovce emocionální, citoslovce imperativní, citoslovce zvukomalebná a citoslovce zdvořilostní;
 - 5) citoslovce emocionální, citoslovce imperativní, citoslovce zdvořilostní, citoslovce zvukomalebná, citoslovce slovesná.
- (srov. Dufková 2010, 21–22)

Nyní se budeme věnovat jednotlivým způsobům třídění citoslovcí podrobně.

Ad 1. První způsob, tj. dělení citoslovcí na emocionální a imperativní, je v ruské odborné literatuře velmi rozšířen. Tuto klasifikaci zastávali lingvisté N. I. Astafjeva, V. V. Vinogradov, N. S. Valgina, D. E. Rozental a M. I. Fomina, A. I. Germanovič. Jejich klasifikace se vyznačují značnou volností.

N. I. Astafjeva dělí emocionální citoslovce na 8 skupin: citoslovce vyjadřující a) radost, nadšení, veselí (srov.: *Ура!*, *Эзе!*, *Ох!*, atd.); b) smutek, zármutek, lítost, křivdu (srov.: *Эх!*, *Эхе!*, *Ох!*, atd.); c) rozpaky, nedůvěru, překvapení, úlek (srov.: *Э!*, *Ух!*, *Эзе!*, *Ах!*, atd.); d) protest, nespokojenost, pokárání, rozhořčení (srov.: *Эх!*, *А!*, atd.); e) opovržení, odpor (srov.: *Тьфу!*, *Фы!*, *У!*, atd.); f) poděkování, přivítání, loučení (srov.: *Мое почтение!*, *Прощай!*, *Спасибо!*, atd.); g) citový vztah k promluvě své či mluvčího (srov.: *Дудки*, *Ей-богу!*, atd.). Citoslovce imperativní v rozdělení N. I. Astafjevové nejsou na rozdíl od emocionálních citoslovcí nijak vnitřně hierarchizována. Dále se N. I. Astafjeva zmiňuje o citoslovcích typu *бац*, *бух*, *трах*, *хлоп*, *хват*, *стук*, v nichž se mísí znaky citoslovcí a sloves. S citoslovcí mají společnou expresivitu, se slovesy je pojí vid a způsob, proto bývají označována jako citoslovce slovesná. N. I. Astafjeva je však do své

klasifikace nezahrnuje. Vraťme se k dělení emocionálních citoslovcí. Zařazení zdvořilostních výrazů mezi emocionální citoslovce a mezi citoslovce vůbec může být pro Čechy překvapující, avšak klasifikace N. I. Astafjevové není ojedinělá (srov. Астафьева 1982, 91–94).

V. V. Vinogradov rozpracoval emocionální citoslovce na tři skupiny: a) citoslovce vyjadřující city mluvčího (srov.: *Ах!*, *Ага!*, *Браво!*, *Эх!*, atd.); b) citoslovce vyjadřující pocitová hodnocení a charakteristiku situace nebo stavu mluvčího (srov.: *Дудки!*, *Крышка!*, *Шабаш!*, atd.); c) citoslovce vyjadřující vztah k promluvě hovořícího (srov.: *Эй-богу!*, *Право!*, *Вот еще!*, atd.). K první skupině emocionálních citoslovcí V. V. Vinogradov volně přiřazuje citoslovce s významem poděkování, prosby a pozdravu (srov.: *Здравствуй!*, *Спасибо!*, *Пожалуйста!*, atd.). Podobně jako N. I. Astafjeva si všimá jejich podobnosti s citoslovcí. Mezi citoslovce imperativní zahrnuje V. V. Vinogradov širokou škálu citoslovcí vyjadřujících pobídnutí, uklidnění posluchače, vyzvání k zahájení či ukončení činnosti nebo přivábení domácích zvířat (srov.: *Караял!*, *Марш!*, *Чи!*, *Цып-цып-цып!*, atd.) (srov. Виноградов 1960, 675–676).

N. S. Valgina, D. E. Rozental a M. I. Fomina dělí citoslovce do dvou hierarchizovaných skupin. Emocionální citoslovce jsou členěna na sedm podskupin, citoslovce imperativní na dvě. Autoři zmíněné klasifikace dodávají, že některá slovesa mohou náležet k více skupinám (srov.: *А!*, *Ох!*, *У!*, atd.). Citoslovce emocionální mohou vyjadřovat a) radost, nadšení (srov.: *Ура!*, *Браво!*, *То-то!*, atd.); b) lítost, smutek (srov.: *Увы!*, *Ах!*, *Эх!*, atd.); c) nedůvěru, údiv, úlek (srov.: *Ох!*, *Батюшки!*, *Господи!*, atd.); d) zlost, protest (srov.: *А!*, *Черт возьми!*, *Э-эх!*, atd.); e) ironii, sarkasmus (srov.: *Но!*, *Фу!*, *Фы!*, atd.); f) vztah k promluvě hovořícího (srov.: *Право!*, *Ей-ей!*, *Дудки!*, atd.); g) vděčnost (srov.: *Спасибо!*, *Здравствуйте!*, *До свидания!*, atd.). Citoslovce imperativní N. S. Valgina, D. E. Rozental a M. I. Fomina dělí na dvě podskupiny: citoslovce vyjadřující výzvu (srov.: *Ау!*, *Алло!*, *Эй!*, atd.) a citoslovce vyjadřující povel (srov.: *Марш!*, *Цыц!*, *Тс!*, atd.). Podobně jako výše zmíněné klasifikace, zdvořilostní výrazy jsou zde chápány jako podskupina emocionálních citoslovcí (srov. Валгина, Розенталь, Фомина 2008).

Ad 2. Trojstupňovou klasifikaci citoslovcí na emocionální, imperativní a zvukomalebná zastávají především čeští lingvisté. Jedná se o rozdělení E. Doleželové, Z. Oliveriuse, M. Затовкашника a S. Žaži. Z ruských lingvistů jsme obdobnou klasifikaci našli u L. A. Kulikovové. Domníváme se, že tato třídění jsou inspirována tradičním dělením citoslovcí v českém jazyce. S. Žaža používá pro emocionální a výzvové citoslovce souhrnný termín subjektivní citoslovce, zvukomalebná pak nazývá objektivními (srov. Oliverius 1984, 195; Havránek 1961, 468; Doleželová 1997, 151–152; Žaža 1997, 161–162).

Ad 3. Rozdělení citoslovcí z hlediska sémantiky na emocionální, imperativní a zdvořilostní bylo nalezeno u I. N. Kručininové a A. K. Karpova. I. N. Kručininová člení emocionální citoslovce na emocionální a emocionálně-hodnotící.

Obě skupiny lze však dále dělit na jednovýznamová a mnohovýznamová, tzv. difuzní. Jednovýznamová emocionální citoslovce vyjadřují negativní citové reakce (srov.: *Боже сохрани!*, *Бог с тобой!*, *Вот тебе на!*, *Тьфу!*, *Увы!*, atd.), ojediněle se setkáme i s kladnými reakcemi (srov.: *Браво!*, *Слава богу!*, *Ура!*, atd.). Citoslovce mnohovýznamová, tzv. difuzní mohou označovat city zcela protichůdné, např. radost a strach, nadšení a opovržení (srov.: *А!*, *Ага!*, *Ах!*, *Боже мой!*, *Ой!*, *Ого!*, atd.). I. N. Kručininová si také všímá způsobů, jak může být expresivita citoslovců zesílena. Emocionální citoslovce mohou být opakována (srov.: *А-а-а!*, *Э-э!*, *Ой-ой!*, atd.), poslední slabika citoslovců může být zdvojená (srov.: *Ого-го!*, *Эге-ге!*, atd.), nebo se použije deminutivní sufix (srov.: *Ой-ойошеньки!*, *Охохонюшки!*, *Охохошеньки!*, atd.). Význam citoslovců lze též zesílit připojením zájmena *ты* (srov.: *Ох ты!*, *Эх ты!*, *Тьфу ты!*, atd.).

Citoslovce imperativní I. N. Kručininová vnitřně nečlení, podobně jako citoslovce zdvořilostní. Upozorňuje však, že zdvořilostní citoslovce mohou mít druhotný emocionální význam, pokud citoslovce použijeme k vyjádření údivu nebo námitky (srov. Шведова, Лопатин 1990, 342–343).

A. K. Karpov na rozdíl od I. N. Kručininové nestanovuje pro emocionální citoslovce vnitřní klasifikaci, zato však dělí na dvě skupiny citoslovců imperativní. Do první skupiny spadají citoslovce vyjadřující rozkaz, pobídku, výzvu ozvat se, do druhé patří citoslovce s významem přivolání a ozývání se. Citoslovce zvukomalebná řadí A. K. Karpov mezi citoslovce, nijak je však podobně jako citoslovce emocionální nehierarchizuje (srov. Карпов 1997, 126–127).

Ad 4. Klasifikaci citoslovců na emocionální, imperativní, zvukomalebná a zdvořilostní navrhuje Je. V. Seredová, která kromě dělení dle sémantického kritéria uspořádává citoslovce z hlediska zdroje tvoření. Klasifikace spočívá v členění citoslovců na:

- a) substantivní;
 - b) slovesná;
 - c) příslovečná;
 - d) spjatá s částicemi;
 - e) spjatá se slovy zvukomalebnými;
 - f) spjatá s frazeologismy a ustálenými slovními spojeními.
- (srov. Середова 2005, 101–154).

Citoslovce substantivní byla utvořena především od prvního pádu podstatných jmen (srov.: *Беда!*, *Блин!*, *Караул!*, *Конец!*, *Крышка!*, *Дудки!*, atd.). Kromě nominativu však citoslovce vznikala z vokativu, který zanikl, čímž se urychlil proces desémantizace. Slova *Бог*, *Господь*, *Матушка*, *Батюшка* začala přecházet do religiozního kontextu. Kvůli zúžení věcného významu se slova úplně desémantizovala, tudíž vokativní formy *Боже!*, *Господи!*, *Матушки!*, *Батюшки!* se dostaly k citoslovcům.

Slovesná citoslovce typu *Хлоп*, *Хвать*, *Прыг* bývají označována za zvláštní slovesné formy, které vyjadřovaly krátký nebo velmi náhlý děj. Vznikla na zá-

kladě principu odsečení. Je. V. Seredová k citoslovcím slovesným řadí i skupinu slov, která mají funkcionální homonyma ve tvarech nyníjších sloves (srov.: *Подумаешь!*, *Скажите!*, *Хватит!*, atd.). Obě skupiny slovesných citoslovcí však představují sporný bod ruské lingvistiky.

Citoslovce příslovečná jsou z hlediska sémantiky především citoslovce imperativní (srov.: *Вон!*, *Долой!*, *Прочь!*, *Ты!*, *Полно!*, atd.). U těchto slov ještě nezániklo spojení s příslovcí, od nichž byla vytvořena. Význam projevu vůle však vyjadřují pouze citoslovce, nikoliv příslovce.

Jako citoslovce spjatá s částicemi označuje Je. V. Seredová citoslovce, jež vznikla spojením emocionálního citoslovce a částice (srov.: *Ай да!*, *Эх у!*, *Ох эму!*, atd.). Existují však i interjekce, která jsou tvořena pouze částicemi (srov.: *Ни-ни!*). Tato skupina není typickým představitelem citoslovcí, jelikož nemůže tvořit nedělitelné citoslovečné věty, což je hlavní rys citoslovcí.

Skupina citoslovcí, jež byla vytvořena na základě slov zvukomalebných, nepřetržitě roste, jelikož dodávají promluvě na expresivitu. Používají se především ve slangu a hovorové ruštině. V některých případech byla od starých zvukomalebných citoslovcí (srov.: *Хоп!*, *Дзынь!*, *Бам!*, atd.) utvořena nová (srov.: *Хобана!*, *Бздыньк!*, *Бэмц!*, atd.). Většina nově vzniklých citoslovcí se však nikde nefixuje, řada jich tedy nevyhnutelně zaniká.

Poslední skupina citoslovcí, již se Je. V. Seredová zabývá, jsou citoslovečná ustálená spojení a frazeologismy. Tato skupina se od ostatních výše zmíněných liší tím, že emocionální odstín citoslovečných ustálených slovních spojení a frazeologismů je totožný s odstínem jednotlivých prvků. Zvláštní podskupinu citoslovečných ustálených slovních spojení a frazeologismů tvoří citoslovce zdvořilostní. Citoslovce zdvořilostní můžeme dále klasifikovat na citoslovce vyjadřující přivítání (srov.: *Привет!*, *Здравствуйте!*, *Доброе утро!*, atd.), loučení (srov.: *Пока!*, *Счастливого!*, *Удачи!*, atd.), prosbu (srov.: *Пожалуйста!*, *Ради бога!*, *Будьте добры!*, atd.), vděčnost (srov.: *Спасибо!*, *Благодарю!*, *Благодарим!*, atd.) a omluvu (srov.: *Извиняюсь!*, *Извините!*, *Простите!*, atd.). Skupina zdvořilostních citoslovcí se rozrůstá rovněž díky přejímání slov z cizích jazyků (srov.: *Адю!*, *Мерси!*, *Пардон!*, atd.).

Ad 5. Posledním způsobem klasifikace citoslovcí podle významu, jež byl analýzou teoretických zdrojů nalezen, je dělení na emocionální, imperativní, zdvořilostní, zvukomalebná a slovesná citoslovce. Tato klasifikace je originální v tom, že kromě jejich „tradičního“ dělení na emocionální a imperativní vyzdvihuje na roveň slova, jež někteří lingvisté nepovažují za citoslovce, ani za zvláštní podskupinu citoslovcí. Tento typ klasifikace citoslovcí jsme našli pouze u L. A. Novikova. Na rozdíl od většiny ruských lingvistů L. A. Novikov považuje zvukomalebná citoslovce, tj. slova imitující zvuky vydávané živými tvory či předměty, za citoslovce (srov. Novikov 2001, 584).

Z výše uvedených rozdělení citoslovcí je patrné, že mezi českými a ruskými klasifikacemi existují větší rozdíly než by se mohlo na první pohled zdát. Čeští

lingvisté posuzující česká citoslovce postupují při jejich členění jednotně. Nahlíží na citoslovce jako na slova, která řadí ke slovním druhům neohebným. I jejich vnitřní klasifikace je až na drobné rozdíly v užití terminologii jednotná. Citoslovce jsou dělena na citoslovce emocionální, imperativní a zvukomalebná.

Ruští lingvisté se neshodují již na samotném tvrzení, že citoslovce jsou slova. Existují tři způsoby nazírání na citoslovce ve vztahu ke slovním druhům. Citoslovce jsou považována za slova a patří mezi slovní druhy; citoslovce jsou slova, ale patří vně jazykový rámec; citoslovce nejsou slova a jako taková nemohou být řazena mezi slovní druhy. Pokud přijmeme tvrzení, že citoslovce patří do slovních druhů, je třeba roztřídit citoslovce z různých hledisek. Na rozdíl od českých klasifikací, v ruské lingvistice se tradičně setkáváme s tzv. kritériem historického principu, kdy jsou citoslovce dělena na primární a sekundární. Nejdůležitější je však sémantické hledisko, dle něhož klasifikujeme citoslovce podle jejich významu. Zdálo by se, že jednotlivých dělení je nepřeborné množství, ve skutečnosti však lze po prozkoumání velkého počtu teoretických statí stanovit, že v ruské lingvistice existuje pět způsobů klasifikace citoslovců z hlediska jejich významu, jež byly podrobně charakterizovány výše.

V tomto článku byla nastíněna problematika klasifikace citoslovců z hlediska jejich významu v české a ruské jazykovědě. Ačkoliv citoslovce nepatří mezi často zkoumaný slovní druh, domníváme se, že rozdílů v českých a ruských způsobech klasifikace citoslovců je třeba si všímat a brát je na vědomí.

LITERATURA

- Doleželová, E. *Лекции по морфологии русского языка*. Masarykova univerzita v Brně, Brno 1997.
- Dufková, L.: *Sémantické a syntaktické funkce citoslovců v češtině a ruštině*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2010.
- Dufková, L.: *Využití citoslovců jako slovního druhu ve výuce ruštině*. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra ruského jazyka a literatury, Brno 2009.
- Havránek, B. (red.): *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. Hláskosloví a tvarosloví*. SPN, Praha 1961.
- Horálek, K. (red.): *Русская Грамматика 1–2*. Academia, Praha 1979.
- Karlík, P., Nekula, M., Rusinová, Z. (red.): *Příruční mluvnice češtiny*. Lidové noviny, Praha 1995.
- Komárková, K.: *Neohebné slovní druhy v ruštině: částice a citoslovce*. SPN, Praha 1974.
- Oliverius, Z.: *Úvod do morfologie ruštiny*. SPN, Praha 1984.
- Petr, J. (red.): *Mluvnice češtiny [2]. Tvarosloví*. Academia, Praha 1986.
- Žaža, S. (red.): *Morfologie ruštiny II*. Masarykova univerzita v Brně, Brno 1997.
- Астафьева, Н. И.: *Современный русский язык. Служебные части речи, модальные слова, междометия*. Минск, Высшая школа, 1982.
- Валгина, Н. С. Розенталь, Д. Э. Фомина, М. И.: *Современный русский язык* [online]. 2008 [cit. 2008-11-26]. Dostupné z <<http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook107/01/index.html?part-054.htm>>.
- Виноградов, В. В. (red.): *Грамматика русского языка, том 1. Фонетика и морфология*. Москва, Издательство Академии наук СССР, 1960.

- Германович, А. И.: *Междометия русского языка*. Киев, Радянська школа, 1966.
- Дыбовский, А. С.: *Универсальные свойства междометий и их лингвистическое описание*. Владивосток, Издательство Дальневосточного университета, 1983.
- Карпов, А. К.: *Морфология современного русского языка*. Нижневартовск, Изд-во Нижневарт. пед. ин-та, 1997.
- Новиков, Л. А. и др.: *Современный русский язык*. Санкт-Петербург, Лань, 2001.
- Середа, Е. В.: *Морфология современного русского языка. Место междометий в системе частей речи*. Москва, „Флинта“, 2005.
- Шведова, Н. Ю. (ред.): *Русская грамматика I-II*. Москва, Наука, 1980.
- Шведова, Н. Ю., Лопатин, В. В. (ред.): *Русская грамматика*. Москва, Русский язык, 1990.

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ МЕЖДОМЕТИЙ В РУССКОМ И ЧЕШСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье делается попытка анализировать и характеризовать проблему определения междометий в русском и чешском языках. Так как чешские лингвисты классифицируют междометия традиционно по-другому, чем русские лингвисты, приводятся определения междометий из обеих языков. Проблема определения междометий заключается прежде всего в понимании понятия междометий как частей речи.

В отличие от многочисленности классификаций частей речи русского языка в чешском языке преобладает классификация слов на 10 групп. Чешские лингвисты их делят с точки зрения их семантики на три группы: эмоциональные, императивные и звукоподражательные. Взгляды лингвистов на классификацию междометий чешского языка в принципе совпадают.

Мнения русских лингвистов расходятся, потому что уже на вопрос принадлежности междометий к частям речи, они отвечают по-разному. В настоящей статье дается сжатая характеристика точек зрения А. С. Дыбовского, А. И. Германовича, Е. В. Середы на вопрос о междометиях как части речи. Далее рассматривается многочисленность русских классификаций междометий с точки зрения их семантики. В статье делалась попытка их упорядочить и разделить на пять групп:

- 1) междометия эмоциональные и императивные,
- 2) междометия эмоциональные, императивные, звукоподражательные,
- 3) междометия эмоциональные, императивные, этикетные,
- 4) междометия эмоциональные, императивные, звукоподражательные, этикетные,
- 5) междометия эмоциональные, императивные, звукоподражательные, этикетные, глагольные.

В статье дается сжатая характеристика всех выше приведенных групп, примеры междометий и взгляды отдельных лингвистов.

Libuše Dufková
Ústav slavistiky FF MU
Arna Nováka 1
602 00 Brno
e-mail: 141825@mail.muni.cz

